

s dobovým světovým literárněvědným myšlením, jehož podrobnou znalost prokázal v rozsáhlém hodnotícím úvodu k antologii *Západní literární věda a estetik* (1966). Proti některým stanoviskům a názorům J. Levého vznikaly výhrady již v době jeho působení na olomoucké a brněnské filozofické fakultě, leccos vyvrátil anebo korigoval následující vývoj, čas nicméně nepopřel iniciativnost jeho literárněvědné aktivity. Bez přihlednutí k dílu J. Levého nelze v úplnosti vyložit nejen dějiny poválečné české literární vědy, ale ani koncipovat model literární komunikace, v jehož výzkum vyústil vývoj současného literárněvědného myšlení založeného na principech materialisticko-dialektické metodologie.

Jiří Pavelka

K 20. VÝROČÍ ÚMRTÍ MIHAJLA ROSTOHARA

K svérázným zakladatelským osobnostem naší univerzity patří profesor Mihajlo Rostohar. Zůstali jsme mu dlužni medailónek ke stému výročí jeho narození. Odčítáme to letošním zamyšlením nad jeho dílem a osobností. Mihajlo Rostohar se narodil 3. 7. 1878 v Bregách v Jugoslávii. Na filozofické fakultě naší univerzity působil od roku 1924 do roku 1948, kdy odešel na odpočinek. Nešlo ovšem o odpočinek, ale o novou vpravdě budovatelskou etapu tvořivého života. Ne první v jeho životě. Vyzbrojen zkušenostmi ze stipendijního pobytu ve světoznámé laboratoři W. Wundta v Lipsku, habilitoval se na Karlově univerzitě v Praze. Podobně jako Wundt mohl v té době získat venia docendi pro obor filozofie. V roce 1911 zřídil ve fyziologickém ústavu prof. Mareše z vlastních prostředků první českou psychologickou laboratoř. Po první světové válce přenesl tuto laboratoř do Brna; stala se základem Psychologického ústavu Masarykovy univerzity, zřízeného v r. 1926. V r. 1931 byl Rostohar jmenován řádným profesorem psychologie, v letech 1934–1935 byl děkanem filozofické fakulty. Během druhé světové války byl ve své vlasti zapojen v odbojové činnosti. Po osvobození se ujal opět své funkce v Brně. Byl také spoluzakladatelem tehdejší Vysoké školy sociální a v letech 1948–1950 jejím rektorem. V té době se zhoršily naše vztahy k Jugoslávii a prof. Rostohar se už z prázdnin nevrátil. (Navštívil pak katedru psychologie v r. 1957.) Rokem 1950 začíná třetí budovatelská etapa prof. Rostohara. Zakládá psychologický ústav na filozofické fakultě lublaňské univerzity, kde je dnes jeho busta. Vydává učební texty, píše odborné monografie, experimentálně zkoumá filmové zážitky mládeže. Jeho slovinští žáci mají významné pozice doma i v zahraničí, stejně jako jeho spolupracovníci a žáci z doby jeho působení na brněnské univerzitě. Lze-li vůbec hovořit o české psychologické škole, pak to byla především brněnská škola Rostoharova, jak se zformovala v třicátých letech. Měla vyhraněného představi-

tele s vysokým stupněm autority, jednotnou koncepcí, jejímž specifikem bylo zkoumání geneze psychických procesů, a skupinu erudovaných a zanícených spolupracovníků (F. Kratina, V. Chmelař, R. Konečný, E. Pejhovský, L. Kolářikova, J. Burjanek a další). Rostohar neměl důkladnost Chmelařovu a formulační preciznost Kratinovu, ale předčil oba silou přesvědčení. Nebyl chodícím naučným slovníkem, ale profesorem v plném smyslu slova. U studentů navozoval vědomí pevného základu poznatků vědecké psychologie; stejně pevně se v souladu se svou rozložitou tělesnou konstitucí prezentoval. Svě posluchače dovedl nadchnout pro experimentování. Nebyl však laboratorním učencem, nikdy mu neunikal tep života a sociální kontext zkoumaných jevů. Pozoruhodné je jeho konstatování, že psychologický experiment vznikl z podnětů J. E. Purkyně (1819, 1825).

Po časovém odstupu dovedeme pochopit, že v padesátých letech, kdy se vynořily úvahy o přejmenování brněnského časopisu Psychologie, který Rostohar založil, na Reflexologii, mohl znít název poslední u nás vydané Rostoharovy monografie Psychologie jako věda o subjektivní skutečnosti provokativně. Rostohar však nebyl subjektivistou a po terminologických úpravách by bylo jeho pojetí srovnatelné se zdůrazněním aktivity subjektu, jak je zakotveno v marxistické psychologii osobnosti.

Vehemenci svého temperamentu ve spojení s věcností úsudku uplatňoval Rostohar také v rozsáhlé organizační činnosti. Po smrti prof. Babáka byl od r. 1926 hybnou silou Společnosti pro výzkum dítěte a jako dlouholetý předseda této organizace se zasloužil o uspořádání sjezdů, které se staly všeslovanskými akcemi (Brno 1933, Lublaň 1937). Mezi referujícími byli společně s psychology početně silně zastoupeni pedagogové, lékaři, filozofové, sociologové.

Říkávalo se, že Rostohar měl výrazné rysy slovinské národní povahy: otevřenost a přímost, sebevědomí, bojovnost, ale také dobrosrdečnost a empatii. S láskou hovořil při přednáškách o své matce a sourozencích. Když odcházel jeden z posluchačů, který pracoval v knihovně katedry, Rostohar měl slzy v očích. U něho každý věděl, na čem je. Návštěvníky ústavu vítal nezřídka s legendárním opičákem Pepkem v náručí. Ten zaujímal velmi vyhraněné sympatie nebo antipatie, na některé příchozí zle vrčel. Jeden z posluchačů se chtěl blýsknout postřehem, že profesor přijímá první dojem opičáka, druhý však vyjádřil svůj názor opačně: „Co když Pepek zachycuje první dojem Rostoharův?“ V každém případě měl první dojem značnou váhu v postojích prof. Rostohara, jehož vnímavost našla ostatně také výraz v básních mladých let, uveřejněných ve slovinských časopisech.

Mihajlo Rostohar zemřel 5. 8. 1966 v Jugoslávii. Ještě ve věku 86 let, dva roky před smrtí, zavítal v doprovodu svého 13letého syna, kterého hrdě představoval, na kongres užité psychologie, který se tehdy konal v bílé Lublani. Živě se zajímal o poměry na naší filozofické fakultě a velmi dife-

rencovaně vzpomínal na své někdejší spolupracovníky a žáky. Prof. Rostohar byl jednou z nejrázovitějších postav v dějinách české psychologie. Jako vyhraněná osobnost měl i nepřátele. Patrně i tato okolnost se podílí na tom, že Rostoharovo jméno nemá ještě v povědomí čs. psychologů takové místo, jaké mu právem náleží. Na naší univerzitě by však mělo být mnohem snadnější rozvíjet dobré tradice Rostoharovy psychologické školy.

Josef Švancara

CITÁT

Dovolte mi slovo ke kritice a sebekritice. Plně se shodujeme s tím, co bylo řečeno na XXVII. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu v politické zprávě, kterou přednesl soudruh Michail Gorbačov, v níž zdůraznil, že „tam, kde utichá kritika a sebekritika, kde je stranická analýza reálné situace nahrazována řečením o úspěších, tam je deformována celá činnost strany, vytvářeno ovzduší sebeuspokojení, ovzduší všemocnosti a beztrestnosti, která vede k nejzávažnějším důsledkům“.

Jde o citlivou otázku. Bez kritiky a sebekritiky si však nelze představit zdravý vývoj, ovzduší potřebné pro odhalování nedostatků a mobilizaci sil k jejich překonávání.

Stanovy strany nás zavazují nikde nepřipouštět potlačování kritiky. V takových případech, kdy za kritiku jsou lidé pronásledováni, je třeba posuzovat co nejpřísněji, vždy mít na zřeteli, že s důvěrou lidí nelze hazardovat. Kritika plní svůj úkol, když po ní následuje sebekritika a náprava chyb a nedostatků. V komunistické kritice a sebekritice vidíme přirozenou součást vnitrostranického života, nepostradatelný nástroj budování rozvinuté socialistické společnosti. Nemá s ní ale nic společného demagogie, znehodnocující poctivou práci a osočující poctivé lidi. Jako je třeba směle pranýřovat nešvary, stejně tak je nutno směle se postavit i na obranu správné věci, proti pomlouvačům, pisatelům anonymů a podobně.